

Motion till riksdagen 2021/22:4277

av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V)

med anledning av prop. 2021/22:42 Föreningsfrihet och terroristorganisationer

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2021/22:42.

2 Inledning

Vänsterpartiet värnar demokratiska grundvärden som rättssäkerhet och skyddet för den personliga integriteten. Vi vill samtidigt inte försvåra de brottsbekämpande myndigheternas arbete med att utreda och beivra brott. Därför är vi även angelägna om att det finns ett regelverk som ger ett gott skydd för Sveriges och landets invånares säkerhet. Det måste kunna ställas höga krav på att terrorism och grov brottslighet bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat.

Varje samhälle måste ha möjlighet att använda tvångsmedel för att kunna utreda och beivra brott. Sådana tvångsmedel innebär definitionsmässigt en inskränkning i grundläggande fri- och rättigheter, rättigheter som i sin tur är grundläggande för demokratin i vårt samhälle. Därför måste såväl lagstiftningen som de medel som lagstiftningen tillhandahåller omgärdas av de strängaste restriktioner. De viktigaste restriktionerna har vi i våra egna grundlagar och Europakonventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. När det gäller frågor om utvidgning av det straffbara området uppkommer frågor om behov, effektivitet och proportionalitet. Dessa överväganden gör sig särskilt gällande när det är fråga om centrala skyddsintressen som Sveriges säkerhet och grundlagsskyddade rättigheter såsom yttrande- och tryckfrihet och skyddet för den personliga integriteten. Det handlar således om att skydda den demokratiska rättsstaten i flera bemärkelser.

Ett av fundamenten i en rättsstat är att medborgarna åtnjuter ett effektivt skydd mot statens maktutövning; den enskilda medborgaren ska vara tryggad mot statens missbruk av rättsordningen. För att kravet på rättssäkerhet ska upprätthållas krävs bl.a. att

lagstiftningen är av god kvalitet, vad gäller både straffprocessuella regler och det materiella innehållet, samt att rättstillämpningen är god.

Den andra bärande principen i vår rättsordning är proportionalitetsprincipen. Principen innebär att de åtgärder som det allmänna använder sig av för att uppnå ett visst syfte inte får vara mer långtgående än vad som kan anses nödvändigt för att uppnå det eftersträvade syftet. Det ska således råda en balans mellan mål och medel samt vara sannolikt att det syftet uppnås genom vidtagna medel. Finns det möjlighet att välja mellan flera verksamma åtgärder ska det minst ingripande alternativet väljas.

Det är Vänsterpartiets absoluta övertygelse att en stark, gemensamt finansierad och jämlik välfärd med en väl fungerande skola, fritidsverksamhet, sjukvård, socialtjänst, låg arbetslöshet och ett starkt socialt försäkringssystem är det bästa sättet att motverka klassamhället och att förebygga kriminalitet. Samtidigt måste grov brottslighet bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat. Det behövs ett helhetsgrepp på och en kraftansamling för det brottsförebyggande arbetet samt en satsning på den gemensamma välfärden. Vår uppfattning är att dagens utbildningssystem, de ökade klyftorna i samhället, nedmonteringen av de sociala skyddsnäten, arbetslöshet och en ökad segregation leder till att en del personer blir diskriminerade och hamnar utanför samhället. Denna utveckling leder i sin tur till en ökad rekryteringsbas för bl.a. våldsbejakande extremism. Vi vill därför se politiska initiativ och lagstiftning som framför allt stärker kommuners, civilsamhällets och andra aktörers förebyggande arbete, snarare än en ensidig fokusering på rättspolitik och straffrätt.

3 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition en ändring i regeringsformen som innebär utökade möjligheter att genom lag begränsa föreningsfriheten när det gäller sammanslutningar som ägnar sig åt eller understöder terrorism. Ändringen ska möjliggöra för lagstiftaren att exempelvis införa en bredare kriminalisering av deltagande i en terroristorganisation eller ett förbud mot terroristorganisationer. Syftet med förslaget är enligt regeringen att terrorism ska kunna bekämpas på fler och nya sätt.

4 Vänsterpartiets inställning

2020 års parlamentariskt sammansatta grundlagskommitté fick bl.a. i uppgift av regeringen att utreda behovet av ytterligare möjligheter att begränsa föreningsfriheten (SOU 2021:15). Syftet var främst att möjliggöra en generell kriminalisering av deltagande i sammanslutningar som ägnar sig åt terrorism. Regeringen har gjort samma bedömning som kommittén och Lagrådet och konstaterar att det inte är möjligt att införa en sådan begränsning i föreningsfriheten enligt nuvarande reglering i regeringsformen (prop. 2021/22:42 s. 11). Vänsterpartiet delar denna bedömning. Däremot delar vi inte bedömningen att möjligheten att begränsa föreningsfriheten bör utökas genom ändringar i regeringsformen.

Vänsterpartiet håller med regeringen om att terroristbrottslighet är av mycket allvarlig och systemhotande natur och ett av de största hoten mot demokratin, det fria

utövandet av mänskliga rättigheter och den ekonomiska och sociala utvecklingen. Det är därför, och ska vara, straffbart att planera och utföra terroråd. Vid första anblicken kan det då tyckas självklart att det även borde vara förbjudet att vara med i en terroristorganisation. Den svenska lagstiftningen tar dock sikte på vad någon gör, inte vad eller vem hen är eller vad hen tänker. Det är en principiellt viktig ordning som Vänsterpartiet står bakom. Terrorhandlingar är redan kriminaliserade enligt gällande straffrättslig lagstiftning. Som Sveriges advokatsamfund påpekar i sitt remissvar innebär den befintliga regeln i regeringsformen som tar sikte på olovlig kårverksamhet att det redan finns möjlighet att ingripa mot sådan verksamhet som är systemhotande. Vidare ger befintlig straffrättslig reglering också möjlighet att vidta åtgärder mot personer som ägnar sig åt terroristverksamhet. Vänsterpartiet instämmer i denna bedömning.

Att bekämpa terrorism genom att förbjuda vissa organisationer och därmed inskränka den grundlagsskyddade föreningsfriheten och bryta med grundläggande rättstraditioner och principer är fel väg att gå. Vi behöver i stället bekämpa grogrunden för terrorism med progressiv politik. Vi vill inte kriminalisera människor för deras tankar eller vilka organisationer de tillhör, utan fokus måste ligga på att förebygga, förhindra och bestraffa de brottsliga handlingar som enskilda, själva eller tillsammans med andra, begår. Av samma anledning har Vänsterpartiet tidigare ifrågasatt straffansvaret för samröre med en terroristorganisation (mot. 2019/20:3427) och lämnat en reservation i utredningen om att införa ett förbud mot rasistiska organisationer (SOU 2021:27 s. 297).

Föreningsfriheten tillhör de s.k. åsiktsfriheterna, som är grundläggande för ett demokratiskt samhälle. Vänsterpartiets inställning är, och kommer att förbli, att de mänskliga rättigheterna och friheterna är odelbara. Dessvärre blir de mänskliga rättigheterna ofta ifrågasatta och varje inskränkning riskerar att bana väg för ytterligare begränsningar. Vi är övertygade om att demokrati inte kan försvaras genom att fler begränsningar i de demokratiska rättigheterna införs. De rättigheter som generationer före oss slagits för att få till stånd måste i stället bevaras och utvecklas för att demokratin ska bestå.

4.1 Definitionen av terroristorganisation

Ett förbud mot terroristorganisationer riskerar att leda till gränsdragningsproblematik. Det finns i dag ingen tydlig och vedertagen definition av vad en terroristorganisation är. Det kommer att bli upp till rättstillämpningen att göra bedömningen. Regeringen skriver själv i sin proposition att någon fullständig enighet om en definition av terrorism inte har nåtts inom FN-samarbetet, bl.a. till följd av bristande samsyn när det gäller hur befrielseörelser ska betraktas i sammanhanget (prop. 2021/22:42 s. 22). Vänsterpartiet ser, i likhet med Amnesty International och Sveriges advokatsamfund, uppenbara risker med detta. Dels riskerar rättstillämpningen att bli svajig innan ett förbud har varit i kraft en tid, dels riskerar rättstillämpningen att påverkas av politiska maktskiften och antidemokratiska strömningar i samhället.

Advokatsamfundet lyfter i sitt remissvar att definitionen av terroristbrottet i den straffrättsliga lagstiftningen kan komma att förändras över tid. Utvecklingen av terroristbrottet i lagstiftningen och i de internationella åtaganden som ligger till grund för denna kommer också att få betydelse för den faktiska förståelsen av begreppet terrorism. Detta innebär enligt Advokatsamfundet att regeringens förslag möjliggör inskränkningar i föreningsfriheten genom förändring av lagstiftning som inte är på

grundlagsnivå. Den grundlagsskyddade föreningsfriheten blir då beroende av hur terrorism definieras på lagstiftningsnivå. Det leder till en risk för att det genom ”vanlig” lagstiftning blir möjligt att kringgå det skydd som grundlagen är tänkt att ge. Regeringen skriver att den inte kan se någon risk för att den föreslagna grundlagsändringen skulle komma att utnyttjas av lagstiftaren på ett långtgående sätt och få effekter som inte är överblickbara eller leda till att vår demokrati försvagas (prop. 2021/22:42 s. 19). Enligt Vänsterpartiet visar detta att regeringen inte beaktar konsekvenserna av eventuella framtida maktskiften på ett seriöst sätt.

Vidare anses många organisationer som kämpar för politisk frihet eller mot diktaturer vara terrorister av ledningen i sina länder. ANC i Sydafrika uppfattades av regimen som terrorister medan omvärlden ansåg att det var en helt rättmätig kamp som organisationen förde. Vänsterpartiet ser att det finns risk att organisationer med demokratiska syften kommer att klassas som terroristgrupper samtidigt som ett förbud inte alls kommer att träffa den typ av ensamman gärningsmän som utfört de allra värsta terrordåden i Europa. Flera av de senaste årens fruktansvärda terrorhandlingar har begåtts av ensamagerande gärningsmän. Hur vanligt det är att terrorister agerar organiserat i regelrätt föreningsverksamhet framstår som ytterst oklart. Men varken Anders Bering Breivik, Anton Lundin Pettersson eller Rakhmat Akilov var medlemmar i någon förening när de utförde sina terrordåd. Vidare finns det en stor risk att de organisationer som verkligen bedriver organiserad verksamhet i föreningar och som planerar att utföra terrordåd går under jorden, varpå deras verksamhet blir ännu svårare att granska om ett förbud införs.

Sammanfattningsvis ser Vänsterpartiet inte någon anledning att ändra den ordning som gällt sedan det nuvarande fri- och rättighetsskyddet infördes 1976. Vi anser att skälen mot att begränsa föreningsfriheten väger tyngre än skälen för att göra ändringar i grundlagen.

Riksdagen bör avslå regeringens proposition 2021/22:42. Detta bör riksdagen besluta.

Mia Sydow Mölleby (V)

Tony Haddou (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Jessica Wetterling (V)

Guðrun Nordborg (V)

Linda Westerlund Snecker (V)